

# Otthonokba vitt esztétikum

## A MI szecesszióink

GELLÉR KATALIN

Ráth György-villa, 2018. IX. 13-tól

*A MI szecesszióink*<sup>1</sup> címmel újra látható az Iparművészeti Múzeum gazdag szecessziós gyűjteményének egy része. A jelentős anyagot a múzeum alapításakor (és egyben fénykorában) jeles igazgatói vásárolták részben az alkotóktól, részben a világkiállításokon. Azóta sem gyarapodott ilyen mértékben az intézmény, amelynek egyik sokszor hangoztatott célja a modern magyar iparművészet megte-remtése, a hazai kézműiparosok számára nyújtott példaadás volt. Úgy vélem, méltatlanul bánt ezzel az anyaggal az utókor. A szecessziós műtárgyak időszaki kiállításai mellett évek óta nagyon hiányzott egy állandó bemutató.<sup>2</sup>

Pedig a szecesszió vonzása immár az 1950-es évektől tart, és Bécsben nagyszerűen ki is használják, mondhatni „iparosítják” szomszédaink.<sup>3</sup> Néhány kiemelkedő festő életművére és a bécsi szecesszió jól ismert műhelyének (Wiener Werkstätte) kiválóságaira alapozva évek óta egymás után rendezik az elveszett aranykort idéző kiállításokat, és a korszakot képviselő művek egy része állandóan jelen van a különböző múzeumokban.

*A MI szecesszióink* helyszíne Ráth Györgynek (1828–1905), a múzeum első főigazgatójának a Városligeti fasorban álló villája, amelyet beköltözésekor, Györgyi Géza, Jungfer Gyula és Horti Pál újítottak meg. Ráth György a magyar államra hagyta a házat és gyűjteményét, melynek tárgyait később, végakarata ellenére, különböző múzeumokba osztották szét.<sup>4</sup> A későbbiekben az épület a Hopp Ferenc Kelet-ázsiai Múzeum filiáléja lett, és Kína Múzeumként működött, majd néhány évig nem volt látogatható. Az adományozó előtti kései tisztelgés, hogy most kettős funkciójában élelt újjá. Egyrészt láthatjuk Ráth György otthonának megőrzött részeit, a tágas, ünnepélyes eklektikus ebédlőt, és műgyűjteményének számos darabját is – eredetiben vagy másolatban. Másrészt létrejött az Iparművészeti Múzeum gazdag anyagából válogatott magyar és nemzetközi szecessziós iparművészet – mind tárgyaiban, mind látványtervében magas színvonalú – kiállítása, amely a múzeum rekonstrukciójának befejezéséig látogatható.

A belépőt a Ráth György gyűjteményéből származó, Rapoport (Rappoport) Jakab készítette padlóváza fogadja, amely újra egykori helyén, az előcsarnokban áll. Kékes, zöldes „felhős” zománcal borított oválisát a francia szecesszió ismert mestere, Georges De Feure lendületes ívű foglalatja keretezi. Az egykori tulajdonos szecessziós gyűjteményéből többek közt látható még a Walter Crane tervezte „SKOAL” (Éljen! Egészségére!) feliratú, görög vörös alakos vázákat



Díszváza madarakkal, bizánci selyemszövet díszítményekkel

fotó: Berényi Zsuzsa

fotó: Berényi Zsuzsa



Osztrák művészet

idéző díszedény is, amelyet Ráth György az angol mester 1900-as nagy sikerű budapesti kiállításán vásárolhatott.

A tárlaton az Európában és az Egyesült Államokban szinte egy időben jelentkező stílus legkülönbözőbb változataival találkozunk a legjelentősebbektől a már a giccs felé hajló tárgyakig. Mindez a korszak iparművészet-centrikusságának ellentmondásos voltát is tükrözi, az anyagszerúség tiszteletben tartása és az anyag megmunkálási nehézségeinek leküzdése közötti feszültséget.

Az egymást követő termekben a francia, a bécsi, az angol, a skót és a magyar szecesszió jeles művészeinek a tárgyai sorakoznak. A szecesszió sokat kutatott, gyors sikerének egyik titka, hogy minden országban a tradíciókhoz kapcsolódtak a művek, így a francia alkotók esetében jól láthatók a rokokó hagyományok, míg az angol tervezést a középkori

példák megújítása mellett az erőteljes pragmatizmus határozta meg. A bútorok, a különböző használati tárgyak az egyéni stílusjegyeken túl a különböző régiók jellemzőit is tükrözik, jól megfigyelhetjük tehát a tárlaton a természeti inspirációra épülő, az organikus erőt, energiát hangsúlyozó francia vagy a geometrikus formákból merítkező osztrák stílus különbségét.



foto: Berényi Zsuzsa

Függő láncsal, terv és kivitelezés **LALIQUE RENÉ JULES**, Párizs, 1900 körül, arany, forrasztott, öntött, gyémánt, maratott üveg, aszúrzsománc



Brit művészet

Fotó: Berényi Zsuzsa

A geometrikus stílust a skótok mellett a legkövetkezetesebben képviselő osztrák művészek alkotásain is megjelenik a kor mértéktelen dekorativitásigénye, különösen a kerámiában, így Michael Powolny munkáin is.<sup>5</sup>

Külön teremben, a Röth Miksa műhelyében készült ajtó mögött sorakoznak a keleti, illetve a keleti inspirációra készült tárgyak. Köztük a kiváló olasz tervező, Carlo Bugatti karosszékei és az eddig kiállításon még nem szereplő, finom részletekben gazdag, japonizáló díszű íróasztala.

Részben manierista hagyományok élednek újjá a műfajhatárok lerombolásával született alkotásokon; nemcsak a virág- és állatdíszű vagy -formájú tárgyakon, hanem a szobortálon, a versek ihlette vázákon (Émile Gallé: *Váza erdős tájjal*, Victor Hugo-idézettel) és a történeteket elbeszélő bútorokon (Koloman Moser: *Az elvárásolt hercegnők*; Toroczka Wigand Ede: *Mesélő garnitúra*). Loïe Fuller lepeltáncá ihlette François-Raoul Larche bombasztikus hatású asztali lámpáját. René Jules Lalique-től, a természethez közel álló, rejtett fenyegetést

sugalló ékszernőalakok (*Szitakötőnő*) megfogalmazójától a kiállításon remekművű, gyémántkövekkel díszített, virágdíszes paláستtal körülvett női alakot mintázó függőt látunk, amely a különböző anyagok és létformák, a természeti, ásványi és emberi világ szoros kapcsolatára utal.

A termeket borító falikárpit és a szőnyegek eredeti után készült másolatai sem törik meg a terek egységét. Létrehozásuk nem volt könnyű feladat, hiszen egyedi tervezésű bútorok, kiegészítők enteriőrbe rendezéséről, egységbe hangolásáról van szó.<sup>6</sup> A rendezők célja a néző lenyűgözése is volt; a bútorok, a falikárpitok, az olmozott üvegablakok, a csillárok (az osztrák teremben egy ezer darabra tört, a restaurálás után régi fényében világító csillár látható) mellett számos apró tárgyan is gyönyörködhet a néző, melyek bár különböző helyekről származnak, karakteres irányokat mutatnak be. Azokban a szobákban, ahol eredeti festmény is látható, még erőteljesebb a gazdagságérzet. Az enteriőrök kialakítása, ahogy a többi, a szecesszió stílus egységét reprezentáló múzeumban – mint például a lengyelországi Płockban, a Mazoviai Múzeumban vagy a rigai Art Nouveau Centrumban –, ezzel a jól bevált módszerrel idézi fel a korszakot. A Louvre egyik szárnyában elhelyezett párizsi Musée des Arts Décoratifs is hasonló eszközökkel élve, a kor összművészeti ideáljának megfelelő elrendezést követve mutatja be az egymást követő korszakokat.

A földszinti két teremben, az említettekhez hasonló rendezési elveket követve, magyar művészek alkotásaiból összeállított enteriőröket találunk, többek között Thék Endre és Faragó Ödön szekrényeivel. A megterített ebédlőasztal a fölötté lógó csillárral idézi fel a korszak tipikus lakberendezését. Rippl-Rónai Józseftől a Japán kávéházba tervezett üvegablakát láthatjuk itt, és változatos díszű tányérjait,



Fotó: Berényi Zsuzsa

Szecessziós fogadószoba

valamint az Andrássy-ebédlő egyik sok vitát kiváltó díszpoharát is. Az Iparművészeti Társulat 1898. karácsonyi kiállításán bemutatott tárgyait a kortárs kritika a „modern ízlés fattyúhajtásainak” nevezte, és nem a festőt, hanem Róth Miksa kompozícióit jutalmazta az első díjjal. Az ítélet miatt kiérett vita jól tükrözi a korszak iparművészetének dilemmáit, az anyagszerűség és az egyéni tervezés, a művészi szándék és a funkció, a művész ideája és a használhatóság között feszülő ellentétet. Az iparművészeti tárgy „grand artba” emelése több úton történhetett, a műfajhatárokat feszegető alkotásokra – így Rippl-Rónai poharaira – ma más szemmel tekintünk: „nem poharak, hanem műtárgyak, melyekben [...] minden fenntartás nélkül gyönyörködhetünk” – ahogy Bernáth Mária írta róluk.<sup>7</sup> A terem összképét igencsak lerontja, hogy a *Vörös ruhás nő* (1898) című, felesége által kivitelezett hímezést, Rippl-Rónai egyik fő művét – a rendezők eredeti terve ellenére – csupán másolatban láthatjuk.

A kiállítás számtalan példát nyújt a szecesszió változatos ornamentikájának a sikot, a szerkezetet hangsúlyozó szerepére és szimbolikus használatára is. Az ívelt, lendületesen kanyargó formák megszületésében nagy szerepet játszott a természet organikus energiájának a követése, a japán művészetből ellesett természetcentrikusság, a dekoratív-konstruktív formákba rejtőző szimbolikus tartalom, amelyet a sejtelmes, irizáló üvegek, a fénylő drágakövek, zománcok, lüsterek is közvetítenek. A természeti és népművészeti motívumok stilizációja, esztétikai transzformációja társadalmi, nemzeti tartalmak hordozójává is válhatott, mint Körösfői-Kriesch Aladár (*Ülő nő rózsákkal*, 1906 körül; *Sasok a hős sírja felett [Kopjafák]*, 1918) és Nagy Sándor (*Toldi*, 1917) kárpitjain. Lajta Béla egy széke, Kozma Lajos és Kós Károly fotómásolatban látható rajzsorozatai egészítik ki a „magyaros szecesszió” karakteres irányát, a népművészeti formakincs egyéni felhasználását mutató szimbolikát.

Ha szűk helyre beszorítva is, Maróti Géának az 1906-os milánói világkiállításon bemutatott asztala és Róth Miksa Maróti tervei nyomán készült ólmozott üveglakai (*Orfeusz és Artemisz*) képviselik a világkiállításokon nagy sikerrel szereplő magyar művészeket. Ez a szekció mutatja legjobban, hogy a kiemelkedő mesterek és a korszak történetének bemutatása több helyet igényelne.

Az Iparművészeti Múzeum gyűjteményének sokoldalúsága a Látványtárban bontakozik ki igazán. Hosszú vitrinsorban sorakoznak itt az európai üveg- és kerámiaművészet, valamint az ötvösség remekei a stilizált ornamentika feldolgozásának nagy változatosságát és a technikai újításokat, bravúrokat reprezentálva. Zsolnay kerámiái több teremben is szerepelnek, kiemelendő a tárlaton szereplő munkái közül a növekedés dinamikáját érzékeltető-atesztétizáló, finom ívű tulipános váza 1898-ból.

A mindennapi tárgyak esztétikus formálásának célja volt, hogy az otthonokba vigyék az esztétikumot, a jó és a szép élet ígéretét, mely

reményeik szerint a társadalom minden rétegének felemelésével jár majd. Jóllehet, a hosszas és mives munkával, gyakran drága anyagokból készült tárgyak csak a tehetősebb rétegek számára voltak elérhetőek, a szándék megfogant és továbbfejlesztődött: megszületett a nemzetközi trendbe illeszkedő és egyéni jegyekben is gazdag magyar iparművészet. Ezt reprezentálja a Ráth-villa kiállításának magyar szekciója, amely a nemzetközi anyaggal együtt a felújított Iparművészeti Múzeumban is látható lesz majd remélhetőleg.

#### Jegyzetek

- 1 A rejtélyes címben a „MI” – a rendezők, Horváth Hilda (kurátor), Pandur Ildikó és Balla Gabriella (társkurátorok) magyarázata szerint az Iparművészeti Múzeumot rejti.
- 2 Csak egyetlen példa: az Iparművészeti Múzeum épületének centenáriuma, 1996-ban rendeztek a szecesszió iparművészetét bemutató kiállítást, melyhez katalógus is készült.
- 3 Hozzáfűzném még sokszor elmondott és leírt vágyképeket, hogy Budapesten is megszületik majd egy muzeológusok, építészet- és művészettörténészek által összeállított útvonal, amelybe bele fog tartozni kiemelkedő, jelenleg pusztuló műemlékünk, a Lipótmezei kápolna is. A Nagy Sándor tervezte és Róth Miksa által kivitelezett kápolnát a kortársak, jelentőségét tekintve, Otto Wagner bécsi szanatóriumának Kolo Moser tervezte üveglakaihoz hasonlították. Az utóbbi fontos állomása a szakemberek által egyaránt kedvelt bécsi szecessziós korszaknak, míg a budapesti kápolna megtekintése jelenleg akadályokba ütközik.
- 4 Radisics Jenő: Az Országos Ráth György Múzeum. *Magyar Iparművészet*, 1906. IX. évf. 2. sz., 49–63.; Horváth Hilda: Ráth György villája és gyűjteménye. In *A MI szecesszió*. Budapest, Iparművészeti Múzeum, 2018, 11–22.
- 5 Számos alkotás utal az Osztrák–Magyar Monarchiában kialakult szoros kapcsolatokra, a Friedrich Otto Schmidt bécsi bútorgyáros és Budapesten letelepedett fia, Schmidt Miksa tevékenységére. Utóbbi hagyatékából jelentős munkák kerültek az Iparművészeti Múzeum tulajdonába. *Egy közép-európai vállalkozó Budapesten – Schmidt Miksa bútorgyáros magyarországi tevékenysége és hagyatéka*. Katalógus. Budapest, 2001.
- 6 Látványtervező: Somlay Tibor; szőnyeg- és tapétatervek, grafikai megjelenítés: Katona Klára.
- 7 Bernáth Mária: *Rippl-Rónai József*. Budapest, Szemimpex Kiadó, 1998, 99.



Szecessziós ebédlő